

ЖУРНАЛ ВИЗНАНО ПЕРЕМОЖЦЕМ КОНКУРСУ «СВІТОЧ ПРИДНІПРОВ'Я»

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЩОМІСЯЧНИК



ВИХОДИТЬ З ЛИПНЯ 1991 р.

БОРИСТЕН

2011 рік

№ 11 (245)

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ, ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ
ТА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ЩОМІСЯЧНИК

З ДУШІ ТА СЕРЦЯ



Художній збірник з вшанування геноцидного голоду в Україні

Не вперше до листопадових жалобних днів з нагоди Голодомору в Україні 1932— 1933 рр. редакція щомісячника «Бористен» готує книгу — реквієм. Вже побачили світ науковий збірник «Не підлягає забуттю» (2007 р.) та художньо-публіцистична книга «Про голодомор вустами молодих» (2008 р.) І ось нове видання з трагічної тематики — літературний альманах «З душі та серця». До збірника увійшли художні твори як відомих авторів так і молодих поетів та письменників, котрі присвячені геноцидному голоду в Україні. Докладніше про книгу — реквієм «З душі та серця» читайте в дописі **Ярослава ТРІНЧУКА «ГОЛОД ЯК СВДОМИЙ ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ»** на стор. 24 цього числа.

"БОРИСТЕН" — літературно-мистецький, публіцистичний та науково-популярний щомісячник.

Шеф-редактор Фідель СУХОНІС

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Іваненко Валентин Васильович - Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, проректор, доктор історичних наук, професор.
Сайтонко Сергій Іванович - Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, декан історичного факультету, доктор історичних наук, професор.
Шандюк Ганна Користівна - Національний технічний університет ім. Дніпропетровський, професор кафедри історії і політичної теорії, доктор історичних наук, професор.
Угод Олександр Андрійович - Інститут інноваційних технологій та змісту освіти Міністерства освіти і науки України (м. Київ), директор, доктор історичних наук, професор.
Василенко Віталій Олександрович - Національний технічний університет ім. Дніпропетровський, професор кафедри історії і політичної теорії, доктор історичних наук, професор.
Поповський Анатолій Михайлович - Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, професор кафедри мовної підготовки, доктор філологічних наук, професор.
Демченко Володимир Дмитрович - Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, декан факультету систем та засобів масової комунікації, доктор філологічних наук, професор.
Завороткокс Ніцель Іванівна - Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, професор кафедри української літератури, доктор філологічних наук, професор.
Шандюк Максиміліан Альбертович - Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, завідувач кафедри міжнародних відносин, доктор політичних наук, доцент.
Томасенко Олександр Сергійович - Дніпропетровський національний університет, декан соціально-гуманітарного факультету, доктор філософських наук, професор, голова спеціалізованої вченої ради ДНУ ім. О. Гончара з політичних наук.
Пилипенко Петро Іванович - Дніпропетровський національний університет, завідувач кафедри філософії, доктор філософських наук, професор, член спеціалізованої вченої ради ДНУ ім. О. Гончара з політичних наук.
Торощенко Алла Костянтинівна - Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Ревського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор мистецтвознавства, професор.
Степанюк Дмитро Васильович - Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Ревського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор мистецтвознавства, професор.
Грица Софія Іосифівна - Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Ревського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор мистецтвознавства, професор.
Найден Олександр Семенович - Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Ревського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор культурології, професор.
Кликова Світлана Андріївна - Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, професор кафедри української літератури, доктор культурології, професор.
Шейко Василь Михайлович - Харківський державний університет культури, ректор, доктор історичних наук (культурологія), професор.
Коректор - Ірина Куч.

Представництва редакції:

у Києві: Юрій Вангородний, Т. 044-482-26-88, 030-489-88-63,
у США: Bahriany Foundation, INC. 8115 Roosevelt Ave., Arlington Hts. IL, 60005-2749 USA;
у реальних справах у США та Канаді: Mr. V. Balanskyj, 74 Oakridge, Waterburg, N. J. 07089, USA;
у Канаді: Mr. J. Busch, 80 Oak Hill Dr., Apt. 414, Toronto, Ont. M6S 3C9, Canada;
у Румунії: Biserica Virgil STR. 1 December 1, Block 59 So B. Ag. 6 8884 Macin Jud. Tulcea Romania;
у Бразилії: Pedro Harbetski AL. Augusto Stahl s/d, 79380410-140 Curitiba, PR BRAZIL;
у Австралії: Mr. Fedir Haladko 3. Rosevee Ct. T. Glenelg VIC. Australia - 3046 T. & Fax: 03.93061997
у Ізраїлі: Svetlana Ginz, Aris Rubin, 16/1, Lod, Israel;
у Польщі: Juri Nowylyuk, skr. poczt. 55, 17-100 Bielak Prudnicki, Polska;
Кореспондент на США та Мексику: Barion Chelnyk 45 Mountain Ave. Warren, N. J. 07059.

Редакція не відповідає за думки і факти, викладені авторами на сторінках щомісячника. Листуватися з читачами лише через журналі. Редакція сплачує авторам тільки за матеріали, які замовлені автором.
Редакція аналізує за тими ж правами спорочувати матеріали без згоди автора.

**Адреса: "Бористен", абонентська скринька 791,
49608, Дніпропетровськ, Україна.
Телефони: 050-340-28-27, (036) 713-52-58.**

Серія 88, реєстр. номер 16084-4556 ПР Рів видання двадцять перший.

ЗАСНОВНИКИ: Дніпропетровський міський громадська організація "Товариство шанувальників журналу "Бористен", Національний технічний університет, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара.

ВИДАВЦІ: Дніпропетровський міський громадська організація "Товариство шанувальників журналу "Бористен", національний технічний університет, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара.

Постановою президії ВАК України від 9-го квітня 2008 року за номером №1-05/4 журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт з історії, філології, політичних наук, мистецтвознавства та культурології.
E-mail: borysten@teleport.com
Ваша вебсторінка: www.borysten.karad.gov

Номер рекомендовано до друку вченою радою НГУ України.
Підписано до друку 31.11.2011 р. Формат 60/84/8, друк офсетний.
Умов. друк. арк. 3,79.
Зам. № 1788. Тір. 1500.

**ТОВ "Перша Миська друкарня".
Адреса: вул. Степового фронту, 11-а,
м. Павлоград Дніпропетровської обл., Україна, 51400.**



**УКРАЇНО,
ТИ - МОЯ
МОЛИТВА...**

Василь СИМОНЕНКО

**З
Б
І
Р
Н
И
К**

Тарас ШЕВЧЕНКО

Стоїть в селі Суботіві
На горі високій
Домовина України,
Широка, глибока.
Ото церков Богданова.
Там-то він молився,
Щоб москаль добром і лихом
З козаком ділився.
Мир душі твоєї, Богдане!
Не так воно стало;
Москалики, що заздріли,
То все очухрали.
Могили вже розривають
Та грошей шуканють,
Ляхи твої розкопують
Та тебе ж і лають,
Що й за труди не находять!
Отак-то, Богдане!
Занапастив еси вбогу
Сироту Україну!
За те ж тобі така й дяка.
Церков-домовину
Нема кому полагодить!!
На тій Україні,
На тій самій, що з тобою
Ляха задавила!
Байстрюки Скатерини
Сараною сіли.
Отак-то, Зіновію,
Олексіїв друже!
Ти все оддав приятелям,
А їм і байдуже.
Кажуть, бачиш, що все то те
Таки й було наше,
Що вони тільки наймали
Татарам на пашу
Та полякам... Може, й справді!
Нехай і так буде!
Так сміються ж з України
Сторонні люди!
Не смійтеся, чужі люде!
Церков-домовина
Розвалиться... і з-під неї
Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..

21 жовтня 1845 р.

Генріх АКУЛОВ

МОЛИТВА

Свята моя ненько, я вдячний Тобі,
Що в хаті тепленько і сіль є, і хліб,
За те, що ще можу свій хрест я нести,
О Матінко Божа, спаси і прости.
Твори, Богородице, рідному сину
Молитву за нас і за всю Україну,
Молитву нехитру, святу і просту,
Неси її, Сину Ісусу Христу.
Помилуй нас Боже, гріхи нам прости,
І дай нам ще сили в гріхах не зрости.
Свята наша Ненько, ми вдячні Тобі,
Що діток своїх Ти борониш в біді.

ЗМІСТ

ВІРШІ.....	2 с. ОБКЛАДКИ
Т.В. ШЕВЧЕНКО, «У ЧОМУ Ж СЬОГОДНІ ЗНАЙДЕМО КОРИСТЬ ДУШІ СВОЙ?».....	1
УСМІШКИ ВІД ЯРИНИ ЧОРНОГУЗ.....	2
ІНФ. ГОУН ОДА, «СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ З ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ».....	2



ВАЛЕНТИНА ГАЛАЦЬКА, «НЕРОЗГАДАНИЙ ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ».....	3
ІНФ. ДНУ, «У ДНУ З'ЯВИЛАСЯ ЩЕ ОДНА ЧЕМПІОНКА».....	4
ОЛЕКСАНДРА КРАВЧЕНКО (ДЕВІЛЬ), «ЧЕРЕПАШКА НАТАЛКА ЗБИРАЄ ДРУЗІВ».....	5
Є. БАДІН, «ВІЙСЬКО В ЛАБЕТАХ ЗЕЛЕНОГО ЗМІЯ».....	6
ОКСАНА ВАЩЕНКО, «ЕНЕРГЕТИКИ МАЙБУТЬОГО».....	9
ВАЛЕНТИНА ОРЛОВА, «СПІВПРАЦЯ З НГУ».....	10
Я. СТЕХ, «ЮВІЛЕЙ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО».....	12
ІНФ. ДНУ, «РОЗШИРЮЄМО ГЕОГРАФІЮ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ».....	14
О.В. ГРИШАЄВА, «ПРОФТЕХОСВІТА ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ ВПРОВАДЖУЄ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЕКОЛОГІЧНУ ОСВІТУ».....	15
Г. БЕРДО, «ЧУЖІ ЛЮДИ».....	16
Л. ЯКОБЧУК, Л. ХМЕЛЬКОВСЬКИЙ, «БІБЛІЯ І ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ».....	19
НАТАЛЯ РОМАНЕЦЬ, «КОНТРЕВОЛЮЦІЙНЕ ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ».....	20
НАТАЛЯ ФЕДЬКО, ВІРШІ.....	23
Я. ТРІНЧУК, «ГОЛОД ЯК СВІДОМИЙ ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ».....	24
В. ТРУБАЙ, «ВИДАВНИЦТВО «ГНИП» — НЕВ'ЯНУЧА СУВ'ЯЗЬ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА».....	25
О. ШАМРАЙ, «ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ».....	26
Ф. СУХОНИС, «ЗАПАЛЬНИЙ МАЧО З ГУСЬ- ХРУСТАЛЬНОГО».....	28
ІНФ. НГУ, «ШКОЛА ПІДЗЕМНОЇ РОЗРОБКИ РОДОВИЩ — 2011».....	29
ДАРИНА СУХОНИС-БУТКО, «ІНША ТУРЕЧЧИНА».....	30
ІНФ. ДНУ, «ВОЛОДИМИР НЕБОЖЕНКО: «МИСТЕЦТВО НЕ МОЖЕ БУТИ МОДНИМ, АДЖЕ СПРАВЖНЄ МИСТЕЦТВО ВІЧНЕ».....	32
ЛЮБОВ ПОЛІЩУК, «ШКОЛА, ЯКУ МИ БУДУЄМО».....	32
О.Ф. ЄГОРКІНА «ДО ДНЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА».....	33
ТЕТЯНА ОРЕШКІНА, «ІВАН ДРАЧ».....	34
ІНФ. НГУ, «ВЗАЄМОКОРИСНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО».....	34
НАТАЛІЯ АНДРЮЩЕНКО «СТУДЕНТИ ГІРНИЧОГО ЗАХОПИЛИСЬ КОНФЕРАНСОМ».....	35
ІНФ. ГОУН ОДА, «ЖОВТІ ВОДИ — ПЕРШЕ МІСТО».....	36
ДАРИНА СУХОНИС-БУТКО, «Я РОЗУМІЮ, ЯКОЮ ЦІНОЮ ДАЄТЬСЯ МЕНІ ЦЕ ЖИТТЯ!».....	36
КОЛЬОРОВА ВСТАВКА. МУДРІСТЬ НАРОДІВ СВІТУ, РЕКЛАМА.....	3 с. ОБКЛАДКИ

У ЧОМУ Ж СЬОГОДНІ ЗНАЙДЕМО КОРИСТЬ ДУШІ СВОЙ?



У День української писемності та мови у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара пройшов перший етап XII Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика.

9 листопада в Україні відзначаємо свято, яке є даниною одному з найцінніших надбань нашого народу — мові. Саме мова є душею нації, її генетичним кодом, основою, на якій формується культурна самобутність. У всьому світі відомо, що державна мова є універсальною формою об'єднання людей в одне ціле, в один народ. Чомусь тільки українці це ще не зовсім збагнули. Та все ж у 1997 році Президент України Леонід Кучма на підтримку ініціативи громадських організацій та з урахуванням важливої ролі української мови в консолідації українського суспільства видав Указ № 1241/97 «Про День української писемності та мови». В Указі зазначено: «Установити в Україні День української писемності та мови, який відзначати щорічно 9 листопада в день вшанування пам'яті Преподобного Нестора Літописця».

Держава, яка бачить себе в майбутньому суверенною та незалежною, яка взагалі усвідомлює себе як державу, повинна гарантувати своїй національній мові всебічну підтримку, зробити якнайбільше для того, щоб її престиж зростав, щоб вона міцніла й розвивалася. Ліна Костенко наголошує: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочат-

ку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку XXI століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу». Тому для кожного свідомого українця 9 листопада — це прекрасна нагода звернутися до витоків роду свого, пригадати історію української писемності, коріння якої сягають далекого минулого.

Зачинатилем українського писемного слова вважають Преподобного Нестора Літописця, найвизначнішою працею якого є літопис «Повість временних літ». Ця пам'ятка, складена в Києві на початку XII століття, висвітлює історію держави на широкому тлі світових подій з кінця XI століття до 1113 року. Цей давньоруський літопис є дорогоцінною реліквією історії, науки, літератури та культури.

У Київській Русі вміли цінувати писемне слово, книги вважалися рідкісним скарбом. Мати декілька книг означало володіти цілим багатством. «Повість минулих літ» називає книги «ріками, які наповнюють весь світ мудрістю незмірної глибини». «Якщо старанно пошукати в книгах мудрості, — зазначав літописець, — то знайдеш користь душі своїй».

«Користь душі своїй» студенти Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара шукали 9 листопада 2011 року, беручи участь у проведенні першого етапу XII Міжнародного

КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНЕ ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ В ПЕРІОД НЕПУ: ПРАВДА І ВИГАДКИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ОДНІЄЇ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ)

Про автора: Романець Наталя Радомірівна — докторант Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат історичних наук, доцент

Тема масових політичних репресій і їх ролі у становленні сталінського тоталітарного режиму належить до «вічних» тем, актуальність яких не зменшується з плином часу. Зростаючи з кожним роком увага істориків до дослідження радянської репресивної системи пов'язана, як з можливістю залучення більш широкого кола джерел, раніш не доступних науковцям, так і з потребою більш глибокого осмислення феномену тоталітаризму, окремі феноми якого час від часу з'являються на пострадянському просторі. Важливою складовою репресивної проблематики є «селянська лінія» у каральній політиці більшовицької влади. І якщо період «великого перелому» кінця 20-х-початку 30-х рр. ХХ ст. досліджений досить детально, то доба непу, незважаючи на наукові розвідки В. Ченцова [6, В. Данилова [3, С. Кокіна [4], потребує окремої уваги істориків. Тому метою даної статті є висвітлення особливостей репресивної політики радянської влади в українському селі в період так званого «справжнього непу» (1925 — 1927 рр.) на прикладі справи «контрреволюційної організації» Сергія Чернявського.

У жовтні 1925 р. Катеринославський окрвдділ ДПУ ліквідував на території Царичанського району підпільну «контрреволюційну організацію монархічного спрямування, що ставила за мету підняти збройне повстання проти Радянської влади». У матеріалах кримінальної справи вказувалося, що членами організації були, головним чином, куркулі й колишні бандити, незадоволені міроприємствами радянської влади. «Очоловав організацію Сергій Чернявський, 22 років» [2, арк. 191].

Щоб зрозуміти суть порушеної катеринославськими чекістами справи й з'ясувати чи насправді існувала Царичанська контрреволюційна організація, потрібно детально розглянути постать її керівника. Як свідчать документи, перед нами неординарний самоучка, який зміг сформулю-

вати власний погляд на природу більшовицької влади. Сергій Лаврентійович Чернявський народився у 1904 р. у селі Курилівка на Катеринославщині у родині народного вчителя. Його батько — за соціальним становищем бідняк — працював у різних селах, однак коштів на утримання сім'ї не вистачало, і тому він був змушений не лише викладати у школі, але й працювати на землі, як звичайний селянин.

До революції Сергій Чернявський встиг закінчити початкову 2-класну церковно-приходську школу й міське чотириохкласне училище. Але через відсутність коштів юнак не зміг продовжити навчання і почав самостійно готуватися до вступу до вищого навчального закладу, вивчав різноманітну літературу: історичну, релігійну, політичну, економічну, зокрема твори К. Маркса, Л. Толстого, Г. Спенсера, П. Кропоткіна [1, арк. 22].

Здавалося, після приходу до влади більшовиків у сина сільського вчителя мали з'явитися всі можливості для реалізації заповітної мрії — здобуття освіти. Але реальне життя швидко розвіяло ці ілюзії. Поведінка й дії нових можновладців виявилися більш брутальними, ніж їх попередників. Восени 1919 р. під час так званого «перехідного періоду білих і червоних» група бандитів, які називали себе червоними партизанами й пізніше працювали в різних радянських установах, розправилися з батьком Чернявського. Народного вчителя вбили під час грабунку [1, арк. 22].

Згодом представники робітничо-селянської влади взяли й за самого Сергія Чернявського. У 1919 р. його заарештувала міліція. Після побиття Чернявського звільнили. Однак восени 1920 р. Чернявський потрапив за ґрати вдруге: його заарештував загін по боротьбі з бандитизмом. Завдяки рішення сільської громади Сергія випустили на волю. Але того ж року міліція села Бабайківка, де проживав Чернявський, рекувізувала або, просто кажучи, забрала все майно їх сім'ї, у тому числі бібліотеку. В результаті родина Сергія залишилася без будь-яких засобів для існування і наступні роки жила у жахливій бідності. Як згадував сам

Чернявський, «всі були змушені спати у холодній хаті і не їсти» [1, арк. 23].

Оскільки після двох безпідставних арештів Сергій потрапив до числа неблагонадійних, то у 1921 р. його заарештовували ще двічі. Того ж року його побив голова виконкому, який був нападпитку, за те, що Чернявський неголосно з ним привітався. Коли Сергій спробував вступити до комсомолу, йому, зрозуміло, відмовили. Для представників влади, яка називала себе робітничо-селянською, син народного вчителя вже був класово-ворожим елементом. До того ж Сергій не тримав язика за зубами, постійно сперечався з партійцями, засуджував і критикував владні розпорядження.

Сам Чернявський під час допиту заявив, що ніколи не був прибічником царського режиму, вважав «дореволюційний устрій суспільного життя ненормальним» і підтримував ідею «реорганізації держави задля кращої, більш справедливої державної організації, за якої були б вирішені наболілі соціальні питання» [1, арк. 23]. Але дослідження «філософії матеріалізму і соціалістичного вчення» примусило його замислитися над питанням, «чи не є вона занадто далекою від дійсності, чи можна її запровадити на практиці, чи принесе вона дійсне покращення життя тим, хто був пригноблений, чи дасть вона повну свободу совісті думки, слова, людства». Скептицизм Чернявського ґрунтувався на тому, що він усвідомлював «незрілість, політичну неосвіченість, відсутність громадянського почуття у російського народу» [1, арк. 24].

З особистого, цілком негативного й навіть трагічного досвіду комунікації з представниками низового радянського апарату, повсякденного спостереження за поведінкою й діяльністю тих, хто називав себе «другом бідних і ворогом багатих» Чернявський зробив для себе невтішний висновок: з встановленням більшовицької влади «зло скоріше не зменшилося, а навпаки прогресувало». Нові можновладці «пихатістю, жорстокістю, жадібністю, марнотратством, хабарництвом, диким свавіллям» перевершили своїх попередників. Як зазначав Черняв-

ський, «нині сільський комуніст виступає синонімом жадібності, продажності й інших ганебних вад» [1, арк. 26].

Згодом «від звинувачення низового апарату» Чернявський «перейшов до звинувачень вищого». Він дійшов переконання, що «керівники, творці більшовицької доктрини добре знали настрої, психологію народу, його темноту, того звіря, який розвинувся під впливом відомих економічних, політичних, історичних умов, знали навіщо спустили його з ланцюгу, навіщо кинули святиню на поталу тим, хто ще не готовий до її сприйняття» [1, арк. 26]. Порівнявши «комісаро-державство і самодержавство» Чернявський дійшов висновку, що «останнє все ж таки краще». Тому у нього остаточно сформувалася думка, що необхідно підготувати народ і повалити радянську владу задля його ж блага» [1, арк. 27]. Для боротьби з більшовицькою владою потрібна була організація. Чернявський сподівався, що створене ним угруповання не буде самотнім, розраховував на закордонну підтримку.

У матеріалах справи вказується, що нібито контрреволюційна організація С. Чернявського була заснована у 1922 р. і на момент її ліквідації органами ДПУ — 6 жовтня 1925 р. нараховувала 30 осіб, які поділялися на п'ять п'ятірок — груп. Кожна група очолювалася керівником і мала запасних членів, які за першим закликem мали виступити разом з організацією для боротьби з радянською владою. Члени організації проживали у 4-х селах: Юр'ївка, Бабайківка, Канави і Царичанка. За цим же принципом були й розбиті п'ятірки. Село Юр'ївка було місцем зборів членів організації [2, арк. 192].

Однак на підставі аналізу документів кримінальної справи, на наш погляд, можна стверджувати, що «контрреволюційна організація монархічного спрямування» існувала лише на папері і в уяві самого Чернявського. Достатньо сказати, що сам список бойової групи був складений Сергієм напередодні арешту, при цьому більшість осіб він записав до нього без їх згоди. Окремі учасники «контрреволюційної організації», як приміром Г. Тараненко, не лише не знали про існування «бойової групи» Чернявського, але й не були знайомі з самим Сергієм [1, арк. 223 Зв.]. Так, один з фігурантів справи А. Шинкаренко припустив на допиті, що Чернявський записав його до складу

організації, оскільки знав, що він був повстанцем (боєць загону Левченка у 1921 р.), боровся проти радянської влади, добровільно склав зброю, і був амністований [1, арк. 323]. Більшість обвинувачених довідалися, що є членами контрреволюційної організації лише під час арешту від співробітників ДПУ або у камері від інших фігурантів справи. В цілому, як визнав під час допиту сам Чернявський, «представлені у списку відомості не відповідали дійсності», і відповідно «організація була трупом» [1, арк. 27].

Окремо слід сказати про роль у цій справі Олександра Яриза, шкільного товариша С. Чернявського, який представлявся працівником закордонної організації з осередком у Росії. Саме за посередництва Яриза Чернявський встановив контакти з особами, які називали себе закордонними представниками Союзу Порятунку Росії. Сергій провів з ними три зустрічі [1, арк. 28]. В історії з О. Яризом і закордонними представниками СПР дуже багато «білих плям» і, м'яко кажучи, сумнівних моментів, які дозволяють зробити припущення про причетність до створення списку і відповідно організації Чернявського самих органів ДПУ. Приміром, Чернявський встановив зв'язок з О. Яризом через М. Каїра, який з 1921 р. був секретним співробітником ДПУ й, за його визнанням, «давав багато справ» [1, арк. 175]. Особи закордонних представників СПР взагалі не були встановлені, а самі вони затримані, однак ці напівміфічні контрреволюціонери на кожній зустрічі наполегливо вимагали від Сергія надати списки його організації. Показово, що в матеріалах справи так званого закордонного представника СПР чомусь називають ще й представником Польського Генштабу. Така «плутанина», а також те, що представнику Польського Генштабу надали можливість втікти разом з двома співробітниками ДПУ «для подальшої розробки» під час арешту Чернявського [1, арк. 2], наводить на думку, що, можливо, цей представник також був агентом ДПУ. Щодо зброї, виявленої у контрреволюціонерів, то потрапляла вона до них також дивним шляхом. Приміром, у Г. Тараненко браунінг на зберігання чомусь залишив секретар сільради К. Леонтєв за три тижні до арешту [1, арк. 223 Зв.].

На наш погляд, причиною появи справи Чернявського стала поведінка самого Сергія, який відкрито ви-

словлював невдоволення радянською владою, доводив, «що стара влада краща», а також постійно конфліктував з місцевими нововладцями. У тому, що Чернявський не приховував свого прагнення створити антирадянську організацію, яка буде боротися з більшовиками, фактично відкрито пропонував своїм одноліткам вступати до її складу, простежується певне позерство молоді людини. У матеріалах кримінальної справи зазначалося, що «Чернявський не позбавлений манери хизуватися й вихвалитися» [1, арк. 283].

Зазначимо, що селяни скептично ставилися до слів Чернявського. Приміром Ф. Гавриленко на допиті заявив, що оскільки Сергій називав різні цифри чисельності своєї організації — то 25 членів, то 30, це примусило його поставити під сумнів сам факт існування цієї контрреволюційної групи. Інший звинувачений П. Орел, спостерігаючи за виступами Чернявського, насміхався над ним, кажучи: «Хто піде за тобою?», «Кинь, все одно з тебе не вийде Наполеон» [1, арк. 195]. Односельців непокоїла поведінка Сергія. У його відкритій «опозиційності» владі вони вбачали небезпеку для себе, а тому сусіди М. Каїра не радили йому спілкуватися з Чернявським тому, що «буде біда» [1, арк. 174 Зв.].

Із постанови про переведення агентурної справи в слідчу зрозуміло, що органи держбезпеки зацікавилися Сергієм, коли отримали інформацію, що син народного вчителя з села Юр'ївка «гуртує навколо себе селян, головним чином молодь, щоб підняти повстання у тилу Червоної Армії під час інтервенції з боку західних держав» [1, арк. 1]. 6 жовтня 1925 р. під час зустрічі з так званим представником Польського Генштабу у місті Катеринославі С. Чернявського і Ф. Гавриленко заарештували співробітники місцевого окривідділу ДПУ.

Всього по справі проходило 23 особи. При цьому 18 обвинувачених не визнали себе винними під час розгляду справи у суді, інші — Ф. Гавриленко, М. Каїр, П. Орел, С. Чернявський — частково. Так, провина П. Орла, на його думку, полягала в тому, що він возив на з'їзд С. Чернявського і Ф. Гавриленко, хоча «ні мети поїздки і з'їзду не знав» [1, арк. 289 Зв.].

Слідство по справі тривало більше року. 12 листопада 1926 р. було підготовлено обвинувальний висновок, згідно з яким С. Чернявсь-

кого мали притягнути до кримінальної відповідальності згідно з статтею 58 (організація з контрреволюційною метою збройних повстань або вторгнення на радянську територію збройних загонів або банд, а також участь у будь-якій спробі захопити владу у центрі або на місцях) і статтею 61 КК УСРР (участь у організації або сприяння організації, діяльність якої спрямована на допомогу міжнародній буржуазії), Г. Соколянського та Д. Дякуна — за статтею 89 КК, всіх інших — за статтею 61 КК [2, арк. 204-209].

3 березня 1927 р. Надзвичайна сесія Дніпропетровського окружного суду винесла вирок членам контрреволюційної організації. Найсуворіше покарали С. Чернявського, якого засудили до 8 років позбавлення волі з конфіскацією майна й поразкою у правах терміном на 3 роки, а також Михайла і Федора Гавриленко: до 6 і 5 років ув'язнення відповідно. П. Орла, І. Симона, П. Карабута, О. Городецького, Г. Котенко засудили до 9 місяців позбавлення волі «без суворої ізоляції», Г. Тараненко — «за незаконне зберігання зброї» — до 3 місяців виправно-трудова робіт. Провину інших обвинувачених суд визнав не доведеною, а тому їх було виправдано [2, арк. 314-315]. На наш погляд, під час процесу реабілітації у 90-ті рр. ХХ ст. органи прокуратури України поверхово проаналізували цю справу, дійшовши висновку, що С. Чернявський та інші засуджені обґрунтовано [2, арк. 356].

Документи ДПУ свідчать, що організація Сергія Чернявського була не єдиним контрреволюційним угрупованням, ліквідованим у цей період органами держбезпеки. Так, дослідник С. Кокін вказує, що одночасно у Коростенському, Бердичівському і Житомирському округах були «виявлені організації, що склалися з колишніх учасників «Волинської Повстанської Армії». Київський окружний відділ ДПУ перевіряв відомості про існування «широкої повстанської організації», що будувалася за принципом трійок і п'ятірок та була зв'язана із закордоном. Такі ж організації, за інформацією чекістів, існували у Прилуках, Лубнах та інших містах» [4, с. 64].

Очолювали вказані контрреволюційні групи так звані «колишні» — особи, які приймали активну участь у боротьбі проти радянської влади, як «у лавах Армії УНР і Гетьмана, так і підпільних організаціях і бандах. За цими ж справами проходила пуб-

ліка, яка повернулася за амністією з еміграції» [4, с. 64].

В цілому, «Орієнтовка по активній українській контрреволюції», яку Особливий відділ Українського військового округу направив 2 березня 1926 р. начальникам особливих відділів корпусів і дивізій» дозволяє зробити висновок, що наприкінці 1925 — на початку 1926 рр. органи держбезпеки республіки провели спецоперацію з ліквідації контрреволюційних організацій, створених «інтелігентськими і напівінтелігентськими угрупованнями, які в минулому брали активну участь у петлюрівщині». Вказані групи залучали до організацій «й окремі елементи села, готуючи їх для дій в тилу на випадок війни та терористичної й агітаційної діяльності зараз» [4, с. 64].

У цій операції вперше простежується поєднання «селянської й української контрреволюційних ліній», які в подальшому стають провідними у репресивній діяльності органів ДПУ. Так, у циркулярних листах ДПУ УРСР «Про українську громадськість» від 30 березня 1926 р. і «Про український сепаратизм» від 4 вересня 1926 р. село прямо визнавалося базою українського націоналістичного руху, а від органів держбезпеки вимагали «ув'язати роботу по українській інтелігенції з роботою по селу» [4, с. 65].

Чому органи держбезпеки вважали українське село опорою українського націоналізму? Відповідь на це питання можна знайти у доповіді Секретного відділу ОДПУ СРСР, підготовленій у жовтні 1928 р. В ній зазначалося, що «в національних республіках, головним чином на Україні, значне розшарування села, більший відсоток куркульства і заможної верхівки села породжує й більш агресивні виступи останнього проти Радянської влади», які активізують «міську дрібну буржуазію» та національну інтелігенцію. ОДПУ вважало, що «в куркульстві і заможній верхівці села національна інтелігенція вбачала ту силу, яку можна використати для боротьби з Радянською владою», тим паче, що їх економічні вимоги повністю співпадали. Щодо політичних вимог, то гасло «національного визволення» розглядалося, як «той цемент, який здатен скріпити різномірні й навіть ворожі одна одній групи для спільної боротьби з диктатурою пролетаріату» [5, с. 815].

У доповіді ОДПУ СРСР також наголошувалося на відмінності «ін-

телігенції національних республік» від «російської інтелігенції» — «вона більш активна й більш близька селу за своєю соціальною природою і своїми політичними настроями, оскільки більшість її селу за своєю соціальною природою і своїми політичними настроями, оскільки більшість її вийшла з села і зберігла з ним тісний зв'язок». На підставі цього робився висновок, що «боротьбу з антирадянським рухом на селі і боротьбу з антирадянськими групами і організаціями у місті, що спираються майже виключно на антирадянську активність села, не можна роз'єднувати» [5, с. 816].

Взагалі, аналіз справи С. Чернявського доводить, що незважаючи на задекларований владою в період непу союз з селянством, органи держбезпеки продовжували пильно відстежувати всі процеси, які відбувалися в українському селі, вважючи його джерелом потенційної небезпеки. Особливу увагу у 1925 — 1927 рр. українські чекісти приділяли так званім «колишнім»: колишнім петлюрівцям, повстанцям, білогвардійцям, тощо, а також особам, які відкрито демонстрували негативне ставлення до існуючої влади. Саме проти них і була спрямована одна з перших репресивних «чисток» українського села, яку органи ДПУ провели у другій половині 1925 — першій половині 1926 рр. Зазначимо, що саме під час цієї каральної акції вперше проявилася єдність «селянської» і «української» ліній у діяльності органів держбезпеки.

Джерела та література:

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі ГДА СБУ), м. Дніпропетровськ. — Ф. к. с. — Спр. П — 25002, т. 1.
2. ГДА СБУ, м. Дніпропетровськ. — Ф. к. с. — Спр. П — 25002, т. 2.
3. Данилов В. П. Введеніе (Истоки и начало деревенской трагедии) /В. П. Данилов// Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927 — 1939: Документы и материалы. В 5-ти тт./ Т. 1. Май 1927 — ноябрь 1929/ Под ред В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виолы — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1999. — 880 с.
4. Кокін С. Голодомор в Україні і ДПУ/ С. Кокін// Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932-1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД. — К.: Вид. дім «Кисво-Мозиланська академія», 2008. — с.62-87.
5. Советская деревня глазами ВЧК — ОГПУ — НКВД. 1918 — 1939. Документы и материалы. В 4-х т. / Т. 2. 1923 — 1929 гг./ Под ред. А. Береловича, В. Данилова. — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2000. — 1168 с. 6. Ченцов В.В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки/ В. В. Ченцов.— Тернопіль: Збруч, 2000. — 482 с.